

DİN-DEVLET İLİŞKİLERİ
SEMPOZYUMU

Bu kitap, *Yeni Zemin* dergisi tarafından 3-4 Nisan 1993 tarihlerinde Bursa'da düzenlenen, *Din-Devlet İlişkileri Sempozyumu*'na sunulan bildirilerden oluşmaktadır.

Baskı Cilt: Umut Matbaacılık
Tel: 637 04 11
İstanbul, Ocak 1996

BİZANSTA DİN-DEVLET İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Günay Tümer

M.S. ilk üç asırda Hıristiyan Kilisesi geniş çapta resmî Roma Devleti tarafından dışlanmış durumdaydı. Onlar, Resmî görevlilerin hiç bir yardım ve korumasını görmüyorlardı. Hıristiyanlar da, Roma hukukuna göre İmparatorun tanrısal özelliğe sahip olduğu anlayışını kabul etmiyorlardı. Hıristiyan ibâdeti, kilise idaresi ve Kilise hukukunun her türlü imparatorluk fermanlarıyla yasaklanmıştı. O asırlarda kilise, sivil idareye itaat etmeyi, gerekirse ölmeyi öğretiyordu.

İmparator Konstantin'in 312'de Hıristiyanlığı kabulü ve 381'de Hıristiyanlığın, Roma İmparatorluğunun resmî dinî haline gelmesiyle kilise, imparatorluk otoritesinin doğrudan himayesi altına alındı. Devlet tarafından benimsenen resmî inancı kabul etmeyen ayrılıkçılar, idarî ve dinî görevlerden uzaklaştırdılar. Ruhban sınıfına mensup Ortadokslara (doğru inancın temsilcilerine) özel askerî koruma, yasal imtiyazlar verildi; inancı yaymada, gençleri eğitmede, yoksulları gözetmede, yeni kilise ve manastırlar yapmada maddi destek sağlandı.

Kilise aynı zamanda imparatorun doğrudan nüfuz alanına sokuldu. Her ne kadar imparatora bir tanrı gibi daha fazla tapılmıyorsa da, imparator yine de hem sivil, hem de dinî işlerin yegane düzenleyicisi olarak kaldı. Çünkü Konstantin kendisini, "hem imparator, hem de râhip" ilân etmişti. O ve ondan sonra ge-

lenler, ökümenik ve mahallî konsilleri toplantıya davet edip başkanlık ettiler; patrikleri, psikopasları ve diğer yüksek rütbeli görevlileri atama veya görevden uzaklaştırmayı üstlendiler. Kilise ve manastırlar inşa ettirip idarelerini ele aldılar. Sayısız imparatorluk kuralları kilisenin iç faaliyetlerini, rahiplerin maişetini ve kilise mülkünün korunması ve idâresini düzenledi. İmparatorluğun bu kilise içindeki hakimiyet sistemi, daha sonraki bir dönemde Batı'da feshedildi.

Bununla beraber hem Doğu'da hem de Batı'da imparatorlar, kiliseyi sınırlayıcı kurallar koydular. Bütün otoriteyi üstlenmek ve hatta kutsal görevleri deruhte etmek üzere rahip olarak değil, lâik olarak atanırlardı. İbadet esnasında onlar cemaat içerisinde, şeref köşesi adı verilen bir yerde otururlardı. Onların resmî ibadeti idare etme yetkileri yoktu. Ayrıca onlar, kilisenin talimatlarını, verdiği kararları ve manevî disiplinini kabul etmek zorundaydılar. Onlar ökümenik konsil öğretilerine, kutsal kitap yazdırma kurallarına ve seleflerinin geleneklerine bağlıydılar. Milan Piskoposu Ambrose, Selânik halkını katliama uğrattığı için İmparator Theodosius'u 390'da cemaatten uzaklaştırdı. Ve ancak dinî kurah ihlâl ettiğini halkın huzurunda itiraf edip pişmanlık duyduktan sonra onu yeniden kamuoyuna kabul etti. 494'te de Papa Gelasius, imparator Anastasiw'a şunları yazmıştı: "Bu dünya, Ruhban sınıfının kutsal otoritesi ve İmparatorluğa ait güç olmak üzere başlıca iki otorite tarafından yönetilir: "Sonra o, şunu da ilave etti. "Dinî (tanrı ile ilgili) yargıda papazlar kurallara bizzat kendileri cevap verecekler". Böylece piskoposların halkı idare sahasında imparatora itaat etmeleri gerekirken, göğe ait (tanrısal) sakromentlerin alınması ve doğru idaresini ilgilendiren konularda da imparatorun piskoposlara itaati zorunlu hâle geldi.

Piskopos Ambrose'nin hareketi ve Papa Gelasius'un ihtarı, daha sonraki asırlarda, imparatorluğun gücüne getirilen sınırlamaların ilk örnekleri olarak telakki edilir. Fakat kilise ve devlet arasındaki ilişki, onbirinci asırdan itibaren kesin olarak değişikliğe uğramıştır.

Bu dönemde Bizans'da Din-Devlet veya Kilise-Devlet ilişkilerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Kilise ile devlet arasındaki sorumluluk ve yargı hakkı,
2. Kilise'nin devlete, devletin de kiliseye vermiş olduğu destek şekilleri.
3. Dinî otorite ile devlet otoritesi arasında zaman zaman ortaya çıkan tartışma ve şekilleri,
4. Devlete karşı Kilise'ye, Kilise'ye karşı devlete verilen koruma şekilleri vb.